

Halmi Péter (szerk.): A brexit forgatókönyvei és hatásai

Budapest, 2020. Dialóg Campus

Elsőként az Európai Unió történetében az Egyesült Királyságban élő polgárok az integráció elhagyásáról döntöttek 2016. június 26-án. Az Egyesült Királyság kilépése az EU-ból a köznyelvben „*brexit*”-ként terjedt el. A brexit két angol szó, a British ('brit') + exit ('távozás') összevonásából származik. Hidegzuhanyként érte a közvéleményt a hír, mivel a brit tagság megszűnése hatással volt és lesz a többi tagállam és az Európai Unió helyzetére. 2020. január 31-én megtörtént a kilépés, ami sok változást hozott és hoz a mai napig.

Röviden a folyamat részleteiről: 2016. június 23-án az Egyesült Királyságban népszavazást tartottak arról, hogy az ország az Európai Unió tagja maradjon-e. A népszavazáson a résztvevők közel 52%-a az unióból való kilépés mellett voksolt. Ezzel szemben az uniós tagság mellett szavazók aránya kicsivel 48% felett volt. A népszavazás eredményeként 2017. március 29-én az Egyesült Királyság bejelentette kilépési szándékát az Európai Tanácsnak. Ezzel a lépéssel hivatalosan is elindult az „*Európai Unióról szóló szerződés 50. cikke*” szerinti eljárás. Ezután nem sokkal, 2020. január 30-án az EU megerősítette a kilépésről rendelkező megállapodást. 2020. január 31-én (közép-európai idő szerint) éjfélkor a kilépésről rendelkező megállapodás hatályba lépett, és az Egyesült Királyság kilépett az Európai Unióból. Ezzel megindult egy átmeneti időszak, egészen 2020. december 31-ig. 2020. karácsonyán, december 24-én az EU és az Egyesült Királyság aláírta a jövőbeli kapcsolatukat meghatározó kereskedelmi és együttműködési megállapodást, amit az év végén (2020. december 29-én) mind a 27 tagállam jóváhagyott. A paktumot 2020. december 31-én kihirdették az Európai Unió Hivatalos Lapjában. A megállapodás 2021. január 1-jétől ideiglenesen alkalmazandó.¹ Ebből a levezetésből is jól látható, hogy milyen rövid idő alatt mennyi minden történt a kilépési folyamat szakaszaiban.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem egykori Nemzetközi és Európai Tanulmányok Karán² hazánkban az első között kezdték meg az Egyesült Királyság kilépési folyamatát tárgyaló témakör kutatását. Már 2016 júliusában

¹ *Brexit: az EU és az Egyesült Királyság közötti kapcsolat* URL: <https://eur-lex.europa.eu/content/news/Brexit-UK-withdrawal-from-the-eu.html?locale=hu>

² 2019 nyarán a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kara (NETK) egyesült a Államtudományi és Közigazgatási Karral (ÁKK) és Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar (ÁNTK) néven folytatta tovább a működését.

kiváló szakértők bevonásával kerekasztal-beszélgetésre, s még ugyanez év novemberében konferenciára került sor, majd kiterjedt kutatásokat tartalmazó program valósult meg. A kötet a szerkesztője által vezetett „*A modern állam gazdasági szerepének legújabb dimenziói*” elnevezésű kiemelt Ludovika Kutatóműhely keretében végzett kiterjedt munkák eredményeként³ készült el.

A kötet 10 tanulmányt tartalmaz. Az első tanulmány a brexit természetrajzát elemzi, többek között a brit integrációs politikát és az Európai Unió álláspontját a kilépési helyzetről. A szerző központi kérdésként vizsgálja, hogy vajon milyen Európai Uniót képzeljünk magunk elé 2019. március 29. után? Vajon a Theresa May által még közvetlenül a referendum után ajánlott, úgynevezett hard brexit, vagy könnyített kilépés valósul-e meg? Továbbá arra is kitér, hogy az Európai Unió kompromisszumkészsége e területen nem lehetett túlzott mértékű. A kilépési folyamat politikai, gazdasági és pénzügyi árát ugyanis el kellett kérnie az Egyesült Királyságtól, ellenkező esetben az unió jövője szempontjából igen kedvezőtlen precedens keletkezne.

A következő fejezet az érveket és ellenérveket sorakoztatja fel a brexit kilépési kampányának során. A szerző amellett érvel, hogy a politikai mítoszok valamely politikai rendszer megértéséhez kulcsfontosságúak. Mivel az Európai Unió úgynevezett *sui generis*⁴ politikai rendszer, esetében is azonosíthatók azok a mítoszok, narratívák, amelyek a politikai intézményrendszer köré épültek az elmúlt évtizedekben, és magyarázatot adnak az EU létezésére és működésének természetére. Ugyanakkor a szerző felvette azt a problémát is, hogy a hagyományos proeurópai narratívák mellé alternatív magyarázatként egyre erősebbek az ellenmítoszok, amelyek elsősorban az euroszeptikus politikai erők érveit támasztják alá. Továbbá arra is kitért, hogy az európai integráció történetében példa nélküli ez az esemény. Mivel a szerző véleménye szerint a brexitről a népszavazás, ennek a mítoszépítési folyamatnak a részeként is értelmezhető. Emellett azonosította a mítoszokat és az ellenmítoszokat a kilépés- és a maradáspárti kampányban. Nem utolsósorban a brexit kampány diskurzusát és narratíváit vizsgálva a politikai kultúra feltárását is elemezte a szerző.

A harmadik tanulmány a brexit és a brit pártverseny alakulását vizsgálja. Vajon mi okozta a brexithez vezető utat? A szerző kitér arra, hogy a 2016. június 23-i népszavazás dominóhatást indított el a brit belpolitikában. A miniszterelnöki váltás, az előrehozott választások, a belső reformok mind

³ A kutatóműhely további jelentős eredményeit tartalmazzák – egyebek mellett - a következő publikációk: Halmai [2017, 2018a, 2020a, b, f, 2021a, c, 2022].

⁴ Európai Unió - *sui generis* államszerű alakulat, nem tekinthető hagyományos értelemben vett nemzetközi szervezetnek. Nem konföderáció, s nem föderáció. Semmihez sem hasonlítható, csak önmagában értelmezhető.

hozzájárultak ehhez a folyamathoz. Felvetődik továbbá a kérdés, hogy ez a folyamat önálló esemény-e vagy talán tágabb összefüggésben értékelhető? Itt a szerző a 2010-es koalíciós kormányra és a Konzervatív Párt rossz választási szereplésére is kitér, továbbá a 2012-es személycserére, David Cameron 2013. január 23-i Bloomberg-beszédére és a 2015-ös parlamenti választás konzervatív győzelmére. Ezáltal is hangsúlyozza azt, hogy ezek a történések mind megelőzték a 2016-os eseményeket. Az események láncolatában ugyanis éppen azt a legnehezebb meghatározni, hol található a legelső kiváltó ok. A brit pártversenyben tapasztalható dominóhatás egyben azt is jelenti, hogy a történések láncszerű sorozata tovább folytatódik. A brexittárgyalások során sok nehéz törvényt kellett elfogadnia a brit törvényhozásnak. Amit többek között a kisebbségi konzervatív kormány és a párhuzamosan megerősödő Munkáspárt küzdelme jellemezett. A szerző álláspontja szerint ez a dominóhatás (a későbbi történéseket is elnézve) a következő években is folytatódik majd.

Az ezt követő fejezetben Bóka János a brexit jogi útvesztőit tárja fel [69-82. o.]. A lisszaboni szerződés módosításai óta az Európai Unióról szóló Szerződés (EUSZ) 50. cikke kifejezetten szabályozza az EU-ból történő kilépés lehetőségét és eljárási rendjét. A történeteket megelőzően a kilépésről igen különböző jogi álláspontok láttak napvilágot, amelyeket uniós jogi rendelkezés hiányában a nemzetközi szerződésekre, illetve a nemzetközi szervezetekre vonatkozó nemzetközi jogi szabályozásból igyekeztek levezetni. A szerző kitér a kilépés szabályozásainak okaira és koncepciójára, az eljárás menetére, magára a kilépési megállapodásra és annak joghatásaira is. Emellett elemzi és vizsgálja az Európai Unió viszonyát a kilépő állammal szemben. Itt megállapításra kerül, hogy nagy valószínűséggel nem lehet egyetlen megállapodásban rögzíteni a jövőbeni kapcsolatok viszonyát, annak ellenére, hogy a kapcsolódó tárgyalások elvileg párhuzamosan is folyhatnak, mivel a kilépés utáni kapcsolatokat szabályozó megállapodások megkötésére az egyes tartalmi elemeknek megfelelően a nemzetközi megállapodások megkötésére vonatkozó uniós jogi rendelkezéseket kell alkalmazni. Viszont ezek jelentős részét a tagállamoknak alkotmányos be rendezkedésüknek megfelelően ratifikálniuk kell majd. A szerző megállapítja, hogy az Egyesült Királyság és az EU jövőbeli kapcsolataira vonatkozó forgatókönyvek igen sokfélék lehetnek. Összegzésként leszűrhető, hogy ebben az időszakban a felmerülő kérdések még elsősorban nem jogi, hanem politikai jellegűek, és csak a stratégiai döntések meghozatalát követően lehet azok implikációjáról értelmes jogi diskurzust folytatni.

Halmi Péter *A brexit gazdaságtana* [83-208. o.] című átfogó, nagy igényű tanulmánya a brexit közgazdaságtani összefüggéseit foglalja ösz-

szé, s elemzi mélyrehatóan⁵. A tanulmány kiinduló alapkérdése: a brexit után fennmarad-e a reálgazdasági integráció valamely foka? Behatóan tárgyalja az EU tagság előnyeit, amelyeket a külkereskedelem; a külföldi közvetlen tőkebefektetés (FDI); a munkaerő és bevándorlás dimenzióiban értelmez. Áttekinti a közös költségvetés és az esetleges deregulációs potenciál problémakörét is. A tanulmány gondolatmenetében kiindulópontjából is adódóan alapvető kérdés: puha vagy kemény brexit valósul meg?⁶ Behatóan bemutatja a tárgyalási folyamatot és a brit pozíció alakulását. A tanulmány magas színvonalon mutatja be a brexit elhagyásának lehetséges közgazdasági hatásait. Bemutatja az elemzés lehetséges módszertani kereteit, különös figyelemmel az ex post, illetve az ex ante megközelítés különbségeire, illetve a termelékenységi, azok között a dinamikus hatások feltárása lehetőségeit⁷. A népszavazás után az Egyesült Királyságnak jelentős sokkal és strukturális bizonytalanságokkal kellett szembenéznie, beleértve az alacsonyabb növekedési kilátásokat, illetve a növekvő recessziós félelmeket. A brexit következménye a kibocsátás kedvezőtlen alakulása, a jövedelmeket érintő negatív hatás. Mivel a megnövekedett korlátozások csökkentik a kereskedelmet, a közvetlen külföldi beruházást, emellett a munkakínálat növekedését eredményező migrációt, végeredményében a beruházást és a termelékenységet.

A tanulmány legfőbb következtetése szerint a brexit jelentős makrogazdasági költségekkel jár. Nemcsak rövidtávon, a bizonytalanság és a kockázatkerülés miatt. A dezintegráció súlyos teher. Az EU tagság esetén elérhető pályánál akár 8-10%-kal alacsonyabb GDP-hez vezethet közép- és hosszútávon a brit gazdaságban. E tartós veszteség a brexit igazi ára, amely akár „*brexit adónak*” is nevezhető. Csak éppen a brexittől politikai előnyt remélő politikusok mindezt nem közölték a választópolgárokkal.

Elekes Andrea tanulmánya a nemzetközi kereskedelem területét vizsgálja meg, azon belül is a pénzügyi szolgáltatások területét [209-226. o.]. A bankszektor alkalmazkodása egy új folyamathoz nagyon idő-, költség- és erőforrásigényes. A pénzügyi szolgáltatások szektora nagy jelentőséggel bír az Egyesült Királyság gazdaságában. Kiemelt jelentőséggel bír a tárgyalások során, hogy milyen feltételeket fogadnak el ezen a területen. A tárgyalásokat, illetve a potenciális hatások felmérését nehezíti, hogy a

5 A szerző több művében vizsgálta a brexit problémakörét. Ld. Halmi [2018b, 2020 c, d, e].

6 E konstrukciók kapcsán egyaránt felmerülhet a kötetben részletesen nem tárgyalt differenciált integráció problémaköre. A differenciált integrációról ld. részletesen Halmi [2019c].

7 Elemzéseit jelentős részben korábbi növekedésméleti, azon belül egyebek mellett konvergencia kutatásai eredményein alapulnak: Ld. pl. Elekes–Halmi [2013a, b, 2019], Halmi [2009, 2011, 2014, 2015, 2018a, 2019a, 2019b, 2021b].

brexittel kapcsolatos tárgyalásokra kritikus időben került sor: egyidejűleg jelentős reformok valósultak meg a globális pénzügyi térben. A szerző álláspontja szerint a mélyreható szabályozási reformok végrehajtási határideje gyakran átfedést mutat a brexit keretében előirányzott egyes lépések határidejével. Így a bankoknak tehát nemcsak maguknak kell változniuk, hanem egyidejűleg a változásban lévő környezethez is igazodniuk kell. Nemcsak szabályozási reformok sorával kell megküzdeniük, hanem új, a brexitet követő piacra jutási feltételekhez igazodó működési modellt is ki kell dolgozniuk. Ez nemcsak a kidolgozást jelenti, hanem a tesztelést és bevezetésre kész állapot elérését is az új rendszerhez. A szerző fő következtetése szerint ezen folyamat jelentős mennyiségű erőforrást vonhat el az üzleti fejlesztéstől és innovációtól, holott a fokozódó verseny és az ügyfelek igényei egyre sürgetőbb változtatásokat, fejlesztéseket tesznek szükségessé.

Kutasi Gábor tanulmánya a brexit árfolyamhatását vizsgálja az Egyesült Királyságban élő magyar munkavállalók szemszögéből. Az elemzés felvázolja a migráció gazdaságelméleti hátterét, amely értelmezi a külföldön munkát vállalók motivációit, viselkedését és gazdasági reakcióit. A másik pillér a szerző szerint az árfolyamelmélet, amely vizsgálata szintén alátámasztja a tanulmány érvelését. Ezen kettő pillér a szerző véleménye alapján összeér, és beépül a migrációs rugalmasság elemzésébe. Ezek után az árfolyam és a munkavállalás kapcsolata kerül górcső alá a brit–magyar összefüggésben. A tanulmány arra kereste a választ, hogy a brexit hatására bekövetkező fontleértékelődés változtat-e a Nagy-Britanniában dolgozó vagy dolgozni vágyó magyar munkaerő külföldi munkavállalási hajlandóságán, és ennek következtében hazatérnek-e a magyar munkaerőpiacra. A szerző megvizsgálta a magyar munkaerőpiac állapotát, amely esetében kimutatta, hogy a bővülő munkaerő-kereslet kielégítésére fogytán van a munkaerő-tartalék, a szakképzettségi igényt is figyelembe véve. Megállapította: van kapcsolat az árfolyam és a létszám között, illetve az átszámított bér és a létszám között, nem várható, hogy a külföldön dolgozó munkaerő tömegesen visszatérjen a magyar munkaerőpiacra. A szerző összegzőként leszúrta, hogy ahol továbbra is szabad a munkavállalás és a forint-euró árfolyama stabil, elvonzza a brit munkaerőpiacról az esetlegesen kilépő munkavállalókat. Így nem várható a hazai szakképzett munkaerőhiány megoldása a brit folyamatoktól.

Szarvas Erik tanulmánya a brexit és a WTO helyzetét vizsgálja meg [243-272. o.]. A kilépés egyik fontos következménye, hogy az Egyesült Királyság az EU közös kereskedelempolitikájából is távozik. Ez gyakorlatilag az EU és az Egyesült Királyság közti jövőbeni viszonyrendszer tartalmától függetlenül igaz. A tanulmány megvizsgálja az Egyesült Királyság státuszát a Kereskedelmi Világszervezetben, majd témakörönként áttekinti a kilépés

kapcsán felmerülő és rendezendő WTO-kérdéseket. A szerző arra is kitér, hogy az Európai Uniónak mely konkrét kérdésekben érdeke szerepet vállalni a brit kilépés kapcsán a WTO-ban. A kérdéskör tisztázása azért is fontos, mert az Egyesült Királyság WTO-kötelezettségei szolgáltatják majd a kiindulópontot az önálló brit kereskedelempolitika alakításához. Az Egyesült Királyságnak nem kell újra csatlakoznia a WTO-hoz, de az unióból való kilépéskor saját WTO-kötelezettségvállalási listákat kell kialakítania és egyeztetnie a WTO-partnerekkel. Emiatt az Egyesült Királyság kötelezettségvállalási listáinak kialakítása nem a nulláról indul, és főként technikai jellegű tárgyalásokat igényel.

Az utolsó előtti fejezet a brexit lehetséges hatásait vizsgálja az Európai Unió költségvetését érintően. A brexit közös költségvetésre gyakorolt számszerű hatásai a megírás időpontjában még közel sem voltak ismertek. A szerző a brexit EU-költségvetésre gyakorolt hatásainak várható mechanizmusait, irányait igyekszik körvonalazni. A tanulmány bemutatja az Egyesült Királyság nagy nettó befizetői pozíciójának problémáját, a problémára nyújtott választ és annak közvetlen és közvetett következményeit. Nem utolsósorban pedig röviden elemzi az EU-költségvetés átfogó reformjának lehetőségeit. A szerző véleménye szerint a radikális reformnak a brexit tartalmilag természetesen nem oka, sokkal inkább apropója lehetne. Ugyanakkor a szerző azt is megállapítja, ahogyan azt a problémák összetettségéből és az Egyesült Királyság korai problémáin ma már messze túlmutató voltából láthatjuk, a brexit önmagában nem jelent garanciát az uniós költségvetés átfogó átalakítására.

Kutasi Gábor és Regős Gábor tanulmánya a brexit exportra gyakorolt hatását vizsgálja a brit és magyar szemszögből [287-302. o.]. A 2016-ban elindult brexitfolyamat az EU egységes piacától való részleges eltávolodását eredményezi, egyfajta dezintegrációs folyamatként. A szerzők szerint a kilépést támogatóknak semmilyen kifogásuk nem volt az áruk és szolgáltatások szabad mozgásával, csupán a személyek szabad mozgását kívánták korlátozni. Mégis, az egységes piacból való kilépés óhatatlanul maga után vonja, hogy a kilépési folyamat lezárulta után már nem lesz érvényes a fizikai, fiskális és technikai korlátok nélküli kereskedelem az Egyesült Királyság és az EU között. E korlátok hiánya egyszerre teszi szabaddá a négy tényező (árak, szolgáltatások, tőke és személyek) szabad mozgását. Ha az egyiket korlátozzák, akkor az kihatással lesz a többire is. A személyek mozgása ellenőrzésének és munkavállalói vízummal történő engedélyezésének újra bevezetése szükségessé teszi a fizikai határellenőrzést, és ennek következtében az áruk mozgását is korlátozza. Azoknak a szolgáltatásoknak a szabad áramlása pedig nem teljesülhet, amelyeknek az exportjához a vevők vagy a szolgáltató személyek szabad mozgása szükséges. A tanulmány kifejti a téma áttekintéséhez szükséges világkereskedelmi

versenyképesség és az integráció-gazdaságtan elméleti megközelítéseit, amelyek segítenek megérteni a kereskedelmi dezintegráció folyamatát. Ehhez módszertani háttérként tárgyalja a kiszámítható általános egyensúlyi (CGE) modellt és az erre épülő gravitációs modellt is. Ezen modellek mentén kerültek összegyűjtésre a brit gazdaságra vonatkozó becslések, valamint ezekre alapozva került kiszámításra a tanulmányban a brexit magyar külkereskedelemre gyakorolt várható hatása. A fejezet fő célkitűzése, hogy számszerűsítse a brexit kereskedelmi hatását a brit és a magyar gazdaságra.

A kötet a brit kilépés lehetséges scenárióit tárgyalja és elemzi. Több megközelítés segítségével vizsgálja ezen folyamat legfontosabb területeit. Feltárja a politikai vitákat, a kilépés jogi vonatkozásait és leginkább részletes elemzéseken keresztül górcső alá veszi a brexit közgazdasági összefüggéseit. A szerzők fő kitűzött célja a lehetséges scenáriók és azok hatásainak bemutatása volt. A kitűzött célt a kötet szerzői legjobb tudásuk és ismeretük szerint teljesítették. Ugyanakkor a válaszok a kötet megszületésekor még nem álltak rendelkezésükre. Az elemzésekből azonban világosan kitűnik, a kilépési folyamat megindítása sem a brit, sem az európai érdekek tekintetében nem ígért egyértelmű előnyöket. Sőt valójában egyértelműek annak hátrányai. A brexit nem ingyenes projekt. Makrogazdaságtani tekintetben egyértelműen negatívak következményei, főleg ha az úgynevezett dinamikus hatásokat⁸ is számba vesszük (lásd Halmai Péter idézett tanulmányát). Ugyanakkor a szerzők a kötetben azt is leszögezik, minél mérsékeltebb a dezintegráció folyamata, annál inkább meghatározott keretek közé szoríthatóak a dezintegrációs veszteségek⁹. Jelentős és sokszor hangoztatott kérdésként merülhet fel, vajon minderről miért nem tudtak időben és gondolkodtak el a brit választópolgárok?

A témakör tehát nemcsak az európai integráció idáig ismeretlen kihívásának tárgyalására, hanem a „*tényeken túli*” politizálás előretörésének és annak lehetséges következményei bemutatására is alkalmat adhat. A kötet olvasói fontos új ismeretekhez és az integráció és dezintegráció kérdésének objektív megítéléséhez szükséges szempontokhoz juthatnak a kötetben foglalt tanulmányok figyelmes áttanulmányozása során. A kötet elemzésének időszerűsége és kérdése a fenti vizsgálódási pontokból is kitűnik. Nagyon fontosnak tartották a szerzők a brexit okainak feltárását és kifejtését is. Annak tisztázását: hogyan kerülhetett sor erre a döntésre, milyen egyértelmű és jelentős gazdasági hátrányokkal fenyegető változásokra lehetett és lehet felkészülni a mai napig. A kötet tanulmányai e szempontokhoz is fontos többlettel szolgálhatnak. Az események előrehaladá-

⁸ A dinamikus hatásokról ld. részletesen: Halmai [2018b, 2020a, b, c, d].

⁹ Ezeket nevezi a témakör tekintetében alapvető munkájában Halmai Péter „*dezintegrációs damnum*”-nak.

sát figyelemmel kísérve egyértelműen aláhúzható, a tanulmányok tartalma változatlanul időszerű és aktuális.

Az Egyesült Királyság EU-tagságának megszűnése a többi tagállam és az Európai Unió helyzetére, további fejlődésére is jelentős hatással volt. Azzal, hogy az Egyesült Királyság már nem része az Európai Uniónak, az egységes piacnak és a vámunióknak, olyan akadályok keletkeztek a két fél közötti kereskedelemben és általános viszonyrendszerben, amelyek 2021. január 1-je előtt még nem léteztek. Az Egyesült Királyság uniós tagságának megszűnése a mai napig az élet számos területére kiterjedő, nagy horde-rejű és elkerülhetetlen következményekkel járt és jár. Ezek többek között érintik a hatóságok, a vállalkozások és az emberek életét az EU-ban és az Egyesült Királyságban egyaránt. Az Európai Bizottság emiatt is indított képzést és iránymutatást a tagállamok közigazgatásainak és az érdekelt személyeknek. Ezt a munkát a mai napig folytatja a szakmai szintű ágazati szemináriumok szervezésében, valamennyi tagállam részvételével. Ezáltal is segíti a kilépési folyamat által a felkészültségi intézkedések végrehajtását, különösen a személyek és áruk határforgalom-ellenőrzése terén. Az EU és az Egyesült Királyság közötti kereskedelmi és együttműködési megállapodás alkalmazásával kapcsolatos kérdéseket illetően a magánszemélyek, egyesületek és vállalkozások kapcsolatba léphetnek az Europe Direct¹⁰ információs szolgálattal. Ezen túlmenően a Bizottság által létrehozott felületen az uniós cégek, kereskedelmi egyesületek vagy nem kormányzati szervezetek panaszt vagy bejelentést tehetnek nem uniós országokban fennálló kereskedelmi akadályokról, illetve arról, ha valamely nem uniós ország nem tartja be kereskedelmi megállapodásokban vállalt kötelezettségeit, többek között a fenntartható fejlődés területén.¹¹

Az Egyesült Királyság 47 évnyi uniós tagságot követően 2020. január 31-én kilépett az Európai Unióból, ezáltal elveszítette az őt uniós tagállamként megillető valamennyi jogot és előnyt is. A folyamat lezárásaként többé nem része már az EU egységes piacának és vámuniójának, és immár nem vonatkoznak rá az EU nemzetközi megállapodásai sem. Összegzésként megállapítható, hogy az Egyesült Királyság kilépése az Európai Unióból és a brexit kérdésköre történelmi mérföldkőként jegyezhető fel. Mindennek részletes és szerteágazó hatásainak a feltárása újabb és újabb összefüggéseket, akár korábban nem látott, felfedezésre váró titkokat hozhat felszínre a jövőben. Mindehhez kiváló iránytűként szolgálhat a bemutatott

¹⁰ Az EU központi kapcsolattartó szolgálatot és EU-szerte számos irodát működtet, amelyek tájékoztatást és támogatást nyújtanak. Ld. *Europe Direct - Az uniós központok részletes leírása* URL: https://european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_hu

¹¹ *A brexit következményei* URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/reasons-united-kingdom/new-normal/consequences-brexit_hu

tanulmánykötet, amely az európai integráció területeit művelő szakembereken túl a témakör iránt érdeklődő szélesebb olvasóközönség számára is bátran ajánlható.

dr. Somogyi Enikő¹²

¹² PhD hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

Felhasznált irodalom

- A *brexit* következményei URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/new-normal/consequences-brexit_hu (A letöltés dátuma: 2022.01.03.)
- Brexit: az EU és az Egyesült Királyság közötti kapcsolat* URL: <https://eur-lex.europa.eu/content/news/Brexit-UK-withdrawal-from-the-eu.html?locale=hu> (A letöltés dátuma: 2021.12.20.)
- EU népszavazás* URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36618855> (A letöltés dátuma: 2021.12.20.)
- Europe Direct - Az uniós központok részletes leírása* URL: https://european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_hu (A letöltés dátuma: 2022.01.03.)
- Elekes, Andrea – Halmai, Péter (2013a): Growth Model of the New Member States: Challenges and Prospects, *Intereconomics: Review of European Economic Policy* 48: 2 pp. 124-130.
- Elekes, Andrea – Halmai, Péter (2013b): Az új tagállamok növekedési modellje: Kihívások és kilátások, *Külgazdaság* 57 : 7-8 pp. 32-66.
- Elekes, Andrea – Halmai, Péter (2019): How to overcome the crisis of the European growth potential? The role of the government, *European Journal of Comparative Economics* 16: 2 pp. 313-334.
- Halmai Péter (2009): Felzárkózás és konvergencia az Európai Unióban, *Statisztikai Szemle* 87 : 1 pp. 41-62.
- Halmai Péter (2011): Válság és potenciális növekedés az Európai Unióban, *Közgazdasági Szemle*, 58/12, 1059-1081.
- Halmai Péter (2013): Európai integráció és szuverenitás. A gazdasági kormányzás új dimenziói. *Magyar Tudomány* 174(4), 411-421.
- Halmai Péter (2014): *Krízis és növekedés az Európai Unióban. Európai modell, strukturális reformok*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Halmai Péter (2015a): Az európai növekedési potenciál eróziója és válsága, *Közgazdasági Szemle* 62/4 sz. 379-414.
- Halmai, Péter (2015b): Structural Reforms and Growth Potential in the European Union, *Public Finance Quarterly* 2015: 4 pp. 510-525.
- Halmai Péter (2017): Új geometria: „teljes” gazdasági és monetáris unió? A gazdasági kormányzás új dimenziói az Európai Unióban. *Magyar Tudomány* 178(1), 6-17.
- Halmai Péter (2018a): Az európai növekedési modell kifulladására. *Közgazdasági Szemle* 65(2), 122-160.
- Halmai Péter (2018b): A Brexit lehetséges gazdasági hatásai. Gazdaságtani alapok, módszertani lehetőségek, *Európai Tükör*, XXI:2 sz., 7-32.

- Halmai Péter (2018c): *Európai reformok: Többsebességű Európa? Differenciált gazdasági integráció versus átfogó reform*. Európai Tükör, 21/3, 21-44.
- Halmai Péter (2019a): Konvergencia és felzárkózás az euróövezetben. *Közgazdasági Szemle* 66/6. sz. 687-712.
- Halmai Péter (2019b): Felzárkózás és konvergencia az európai integráció rendszerében. In: *Közel Európa távol*, Budapest, Éghajlat Könyvkiadó, 189-230.
- Halmai Péter (2019c): *Bevezetés: tagállami integrációs modellek*, 15-27. o.; Halmai Péter: *Differenciált integráció: gazdasági integrációs modellek*, 67-142. o. In: Halmai Péter (szerk.): *Tagállami integrációs modellek. A gazdasági kormányzás új dimenziói az Európai Unióban*, Dialóg Campus, Budapest, 2019.
- Halmai Péter (2020a): *Európai gazdasági integráció*, Dialóg Campus, Budapest
- Halmai Péter (2020b) *Mélyintegráció. A Gazdasági és Monetáris Unió ökonómiája*, Akadémiai Kiadó, Budapest
- Halmai Péter (2020c): A dezintegráció gazdaságtana. A brexit esete. *Közgazdasági Szemle*, 2020. 67/9 sz. 837-877.
- Halmai Péter (2020d): GMU 2.0: felelősség versus szolidaritás? *Külgazdaság*, LXIV. évf., 2020. szeptember–október, 3-34.
- Halmai Péter (2020e) A populizmus ára: a Brexit adó, *Magyar Tudomány*, 2020, 181/12. sz., 1621-1635.
- Halmai, Péter (2020f): GMU 2.0: felelősség versus szolidaritás? *Külgazdaság* 64 : 9-10 pp. 3-34.
- Halmai Péter (2021a): Középpontban a reziliencia. A Gazdasági és Monetáris Unió mélyülésének egyes tényezői, *Pénzügyi Szemle* 2021. 1. sz.
- Halmai Péter (2021b): Konvergencia versus divergencia?: Kríziskezelés és kilábalás az Európai Unióban, *Külgazdaság* 65 : 1-2 pp. 45-48.
- Halmai, Péter (2021c): *Bevezető gondolatok. Európai reformok: az euró jövője, európai perspektívák*, 7-21. o.; *GMU 2.0? Teljes GMU felé*, 21-62. o.; *A Gazdasági és Monetáris Unió rendszerének egyes sajátosságai*, 197-288. o. In: Halmai Péter (szerk.) (2021c) *A Gazdasági és Monetáris Unió jövője. Európai perspektívák*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest
- Halmai, Peter (2022): Responsibility Versus Solidarity? Key Issues for the EMU Reform, *Romanian Journal of European Affairs*, Vol. 22, No. 1, June, pp. 85-103.
- Halmai, Peter - Viktória, Vásáry (2010a) Real convergence in the new Member States of the European Union (Shorter and longer term prospects) *European Journal of Comparative Economics* 7 : 1 pp. 229-253.

Halmai, Péter – Vásáry, Viktória (2010b): Growth Crisis in the EU: Challenges and Prospects, *Intereconomics: Review of European Economic Policy* 45: 5 pp. 329-336.

Halmai, Péter – Vásáry, Viktória (2011): Crisis and economic growth in the EU: Medium and long-term trends, *Acta Oeconomica* 61/4. sz. 465-485.

Halmai, Péter – Vásáry, Viktória (2012): Convergence crisis: economic crisis and convergence in the European Union, *International Economics and Economic Policy* 9(3), 297-322.